

GÖÇ VE MÜLTECİ OLGUSU: KAVRAMSAL ÇERÇEVE ¹

Migration and The Refugee Case: Conceptual Framework

Doç.Dr. Sefa USTA ²

Gülseren ERGÜN ³

Reference: Usta, S. & Ergün, G. (2020). "Göç ve Mülteci Olgusu: Kavramsal Çerçeve", International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies, Vol:6, Issue:24; pp:1063-1074.

ÖZET

Ekonomi, siyaset, yönetim alanındaki değişim, toplumsal değişimi de beraberinde getirmektedir. Toplumsal değişimin temel belirleyicilerinden birisi de küreselleşme olgusudur. Küreselleşme ile birlikte, dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir olay başka ülkeleri ve dolayısıyla toplumları da etkilemektedir. Dünyanın herhangi bir bölgesinde meydana gelen, savaş, salgın, doğal afetler gibi olaylar, insanların zorunlu olarak göç etmelerine sebep olmaktadır. Zorunlu sebeplerle birlikte insanlar yeni iş imkânları oluşturma, eğitim alma gibi isteğe bağlı nedenlerle başka ülkelere göç etmek durumunda kalmaktadır. Göç olgusunun, toplumlar üzerinde de etkisi bulunmaktadır. Göç eden insanların göç ettikleri ülkeye uyumu temel sorunlardan birisidir. Göç, sosyal dokuyu değiştirmekte, hem farklı sebeplerle göç etmek zorunda kalan göçmenler, mülteciler, sığınmacılar için hem de yerleşik halk için yeni bir hayat anlamına gelmektedir. Bu minvalden hareketle hazırlanan çalışmanın temel amacı, göç olgusunun irdelenmesidir. Bununla birlikte, göçmen, mülteci, sığınmacı, vatansız kavramları ile ilgili bir çerçeve çizilerek kavramlar arasındaki farkın ortaya konulması çalışmanın bir diğer amacıdır. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan çalışma kapsamında ilk olarak göç kavramı, göç çeşitleri ve göçün nedenleri incelenmektedir. Daha sonrasında, göçmen, mülteci, sığınmacı, vatansız kavramları açıklanmaktadır. Son olarak, mülteci sayılma koşulları ve mülteci akımının nedenleri değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Betimleyici analiz yönteminden yararlanılarak hazırlanan çalışmada konu ile ilgili literatür taranarak birincil ve ikincil kaynaklardan faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen, Sığınmacı, Mülteci, Vatansız

ABSTRACT

The change in economy, politics and management brings about social change. One of the main determinants of social change is the phenomenon of globalization. Globalization is an event that occurs anywhere in the world, causing other countries and therefore societies to be affected. Events such as war, epidemic, and natural disasters that occur in any part of the world cause people to migrate. Along with compulsory reasons, people have to migrate to other countries for optional reasons such as creating new job opportunities and receiving education. The phenomenon of migration also has an impact on societies. The adaptation of immigrants to the country that they migrated to is one of the main problems. Migration changes the social fabric and means a new life both for immigrants, refugees, asylum-seekers and residents who have to migrate for different reasons. The main purpose of the study, which is prepared in this regard, is to examine the phenomenon of migration. On the other hand, it is another purpose of the study to reveal the difference between the concepts by drawing a framework related to the concepts of immigrant, refugee, asylum seeker and stateless. Within the scope of the study prepared for this purpose, the concept of migration, types of migration and the reasons of migration are first examined. Afterwards, the concepts of immigrant, refugee, asylum seeker and stateless are explained. Finally, the conditions for being considered refugees and the reasons for the refugee flow are evaluated. In the study prepared by using descriptive analysis method, primary and secondary sources were used by scanning the relevant literature.

Key words: Immigration, Immigrant, Asylum Seeker, Refugee, Stateless.

1. GİRİŞ

Dünya tarihinde artık sadece mallar, sermaye, para veya bilgi yer değiştirmemekte, 1950'lerden itibaren küreselleşmenin de etkisiyle insanların yer değiştirmesi yeni bir boyut kazanmaktadır. İnsanoğlu daha müreffeh bir yaşam için bir yerden başka bir yere hareketlilik halinde iken, uygarlıkların şekillenmesini, toplumların kültürlerinin çeşitlenmesini, ülkelerin ve kentlerin yapılarının dönüşmesini hızlandırmıştır. Zira artık dünyanın hiçbir ülkesi tek kültürlü bir yapıya sahip değildir. Seyahat etmenin kolaylığı, teknoloji ile yerlerin birbirine olan yakınlığı, kitle iletişim araçlarının kullanım alanlarının yaygınlaşması, bilgilerin her an ulaşılabilir olması göçün boyutunu değiştirmiş, ülkeler birçok din, kültür ve etnik topluluğun birlikte yaşadığı bir yer haline getirmiştir.

¹ Bu çalışma, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ABD'da Doç. Dr. Sefa Usta danışmanlığında Gülseren Ergun tarafından yürütülen "Mültecilerin Kente Uyumuna Yönelik Karaman İlinde Bir Araştırma" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Doç. Dr. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Konya/TÜRKİYE

 0000-0003-3846-7987

³ Doktorant, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, Isparta /TÜRKİYE

 0000-0003-0860-8961

İnsanoğlu dünya var olduğundan bu yana çeşitli sebepler ile yaşadıkları yerleri değiştirmiştir. Göç insanlık tarihinden beri var olsa da uluslararası bir sorun olarak ele alınmaya başlanması 20. Yüzyılın başlarına dayanmaktadır. Daha müreffeh bir yaşam için göç ediliyor olmasının yanında doğal afetler, açlık, verimsiz topraklar, siyasi baskılar, savaşlar, terör ve zulmeden iktidarlar da insanların zorunlu olarak yer değiştirmesine sebep olmuş ve olmaya devam etmektedir. I. ve II. Dünya savaşları nedeni ile milyonlarca insan yaşadıkları toprakları terk etmek zorunda kalmış, devam eden soğuk savaş döneminde de bu durum katlanarak artmıştır. Günümüzde ise siyasi baskılar, savaşlar ve iç karışıklıklar sebebi ile birçok insan göç yollarına düşmektedir.

Hem zorunlu sebeplerle hem de isteğe bağlı sebeplerle meydana gelen göç sonrasında insanlar göç ettikleri ülkeye uyum sağlamakta zorlanmaktadır. Göç sonrasında hedef ülke olan göç edilen ülkenin toplumsal yapısı değişime uğramakta ve insanlar arasındaki kültürel etkileşim de artmaktadır. Mültecilerin, göçmenlerin veya sığınmacıların göç ettikleri ülkeye ve yaşamak zorundaki şehirlere uyumu temel sorun alanlarından birisidir.

Buradan hareketle hazırlanan çalışmada göç olgusuna odaklanılmakta ve göçün insani boyutları üzerinden sığınmacı, göçmen, mülteci, vatansızlar kavramları tartışılmaktadır. Bu doğrultuda hazırlanan çalışma kapsamında ilk olarak göç kavramı, göç çeşitleri ve göçün nedenleri incelenmektedir. Daha sonrasında, göçmen, mülteci, sığınmacı kavramları üzerine odaklanılmakta ve kavramlar ile ilgili tanımlayıcı bilgilere yer verilmektedir. Son olarak, mülteci sayılmanın koşulları belirtilerek, mülteci akımının sebepleri tartışılmaktadır. Çalışma değerlendirme ve sonuç bölümü ile nihayetlenmektedir.

2. GÖÇ OLGUSU VE GÖÇÜN NEDENLERİ

Çalışmanın bu kısmında göç tanımı ve göç olgusu hakkında bilgi verilerek, göç türleri ve göçün nedenlerinden kısaca bahsedilmektedir.

2.1. Göç Olgusu

Göç, insan hareketliliği olarak literatüre geçmiş olsa da genel anlamda ortak bir tanım yapılamamaktadır. Türk dil kurumu göçü “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” (sozluk.gov.tr, 2020a) şeklinde tanımlanmaktadır.

İnsanlık var olduğundan bu güne var olan göç, dünyada meydana gelen değişimler ile birlikte yeniden tanımlanma ihtiyacı doğmaktadır. Acer vd. (2010: 11) göçü; insanların yerleşik oldukları bir yerden başka bir yere yerleşmek maksadı ile gitmeleri olarak tanımlamaktadır. Sebep ne olursa olsun bir yerden başka bir yere gitmekteki amaç yerleşmektir. Castles ve Miller (2008: 29) ise göçü; daha iyi bir yaşam şansı arayan kişinin veya topluluğun bulunduğu yerden köklerini kopararak başka bir yere taşınması gibi basit bir eylem olarak düşünmek oldukça güçtür diyerek açıklamaktadır. Göç ve yerleşme, göçmenin geriye kalan bütün hayatını etkileyen hatta yeni kuşakları da kapsayan uzun soluklu bir süreçtir.

Hakkında birçok çalışmalar ve analizler yapılan göç olgusu, başta sosyoloji, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler olmak üzere birçok bilim dalının da araştırma alanına girmektedir. Bu bağlamda, ekonomi göç edilen ülkedeki göçe bağlı olarak değişen göstergeleri incelerken, demografi ise göç eden bireylerin sayısını incelemektedir (Gençler, 2002: 28). Bu nedenle göçün tanımı, ilgilenilen bilim alanına göre de farklılık ifade etmektedir.

Bireylerin yaşadıkları ülkelerin koşullarının insan hayatına yeterli olmadığı veya daha iyi yaşam koşullarının zeminin oluşturulabilmesi istek ve arzusu insanları göç yollarına düşürmektedir. Fakat göç olgusunun birçok sebebi vardır ve hiç bir sebep bireyin neden kendi ülkesini terk edip başka bir yere yerleştiğini tam anlamı ile açıklayamamaktadır (Castles ve Miller, 2008: 39). Savaşlar ve doğal afetler sebebi ile oluşan büyük boyutlu ve dengesiz göçlerin hem göç veren hem de göç alan ülkeler ve toplumlar için önemli etkilerinin olduğu söylenilebilir. Fakat insan hareketliliğinin çok kültürlülük ve medeniyetler oluşması açısından olumlu yönlerini de göz ardı etmemek gerekir.

Göçler insanlık tarihinin belki de en önemli parçasıdır. Her bölgenin bulunmuş olduğu konjonktüre göre göçlerin oluşmasının farklı sebep ve sonuçları vardır. Deniz'e (2009: 187) göre; Türkiye'nin ekonomik, kültürel ve siyasi açıdan farklılık gösteren ülkeler arasında bulunması ve bir köprü görevi görüyor olması, sınır komşusu olduğu ülkelerde iç karışımlar, savaşlar ve insan hakkı ihlallerinin gerçekleşiyor olması, açlık ve yaşam standartlarının düşüklüğü gibi birçok sebeple göç aldığı söylenilebilir.

Ortadoğu, eski dünyanın tam merkezinde bulunmakta, Asya ile Avrupa'nın, Asya ile Afrika'nın, Karadeniz, Akdeniz ve Hint okyanusunun bağlantı yerindedir. Ortadoğu bu konumu nedeniyle tarih boyunca önemini korumuş ve birçok mücadelenin odak noktası olmuştur. Çünkü Ortadoğu doğu ile batıyı birbirine bağlayan ticaret yolları üzerinde bulunmakta; Nil, Dicle ve Fırat gibi nehirleri ve Süveyş kanalı, Hürmüz boğazı gibi önemli su yollarını barındırmaktadır (Yılmaz, 2016: 101).

Coğrafi konumundan dolayı Türkiye'de küreselleşmenin hız kazandığı 1980'li yıllardan itibaren Ortadoğu'dan gelen toplu göçlere misafirperverlik yapmaya başlamıştır. Ortadoğu'nun baskı rejimlerinden kaçan insanların ilk durak yeri Türkiye olmuştur. Kısacası küreselleşmenin etkisi ve Ortadoğu da yaşanan çözümler uluslararası göçün önem kazanmasına ve daha karmaşık bir hal almasına sebep olmuştur.

2.2. Göç Çeşitleri

Göçler genel olarak iç göç (ülke içi) ve dış göç (ülke dışı) olarak çeşitlendirilir. İç göçler ulusal sınırlar içerisinde olanlardır. Ulusal sınırlar içerisinde gerçekleşen göçler kalma süresine göre de yerleşme amaçlı göçler (devamlı göç) ve mevsimlik göçler (geçici göç) olarak da iki alt grupta incelenmektedir. Bu göç olaylarında ülke nüfusunda bir değişiklik söz konusu değildir. Ulusal sınırların aşılmasıyla yapılan göç ise dış göç olarak tanımlanmaktadır. Milli sınırların dışına yapılan dış göç bir devlete bağlılık, vatandaşlık ile de yakından ilgilidir. Dış göç ile bireyin veya göç eden topluluğun yasal statüsü de değişmektedir. Bu sebeple Türk Hukukunda göç konusu yabancılar hukuku ve vatandaşlık hukukunun çerçevesinde ele alınmaktadır (Ekşi, 2006: 80).

Genel anlamda bir yer değiştirme olarak tanımlanan göç olgusu, mesafeye, olayın gerçekleştiği yerlere, sürekliliğine ve nedenlerine göre farklı türlere ayrılmaktadır. Göçler arasındaki en önemli ayırım isteğe bağlı ve zoraki nitelik taşımasıdır (Bülbül ve Köse, 2010: 77). İsteğe bağlı yapılan göçler gönüllü göç, mecburiyete bağlı olarak yapılan göçler ise zorunlu göçler olarak literatüre geçmiştir. Gönüllü göçler genel olarak isteğe bağlı, ekonomik veya sosyal sebeplerden dolayı gerçekleşmiştir. Genellikle aile veya toplumdan birileri öncelikle göç etmekte ve uygun ortam sağlandıktan sonra diğer aile fertleri veya hemşerilerin göç etmesi sağlanmaktadır. Zorunlu göç insanların kanun otoritelerince ülke içinde veya dışında başka bir bölgeye gitmeye zorlanmasıdır.

Zorunlu göçte maruz kalan bireyler savaş, doğa afet, sürgün gibi nedenlerle yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmakta veya buna zorunlu bırakılmaktadır. Bireyler veya gruplar tamamen hazırlıksız yakalanmış oldukları göç yollarına tüm varlıklarını geride bırakarak düşmektedirler. Sınır ötesi göçler büyük imparatorlukları bile sarsacak derecede güce sahiptir. O yüzden bu göçler göç edilen ve göç alan toplum için başlı başına bir sorun oluşturmaktadır. O yüzden hayatın her alanından mahrum kalan bu insanların göç edilen toplumla çatışması da kaçınılmaz olmaktadır. Bu yüzden göçü gönderen toplum açısından ve göçü kabul eden toplum açısından olduğu kadar göç konu olan kişi açısından da incelemek gerekmektedir (Asar, 2004: 237).

2.3. Göçün Nedenleri

İnsanlar sosyal, ekonomik, siyasi nedenler başta olmak üzere birçok sebepten dolayı göç etmektedirler. İsteğe bağlı göçler daha çok ekonomik sebeplerden gerçekleşmektedir. Daha iyi bir yaşam sürdürmek isteyen bireyler buldukları yerlerden daha iyi imkân sağlayan şehirler veya ülkelere göç etmektedirler. Türkiye'den de özellikle 1960'lı yıllardan itibaren öncelikle Avrupa ülkeleri başta olmakla birlikte birçok ülkeye ekonomik sebeplerden dolayı göçler yaşanmıştır.

Ancak günümüz küresel dünyasında gönüllü göçlerin yanında, göç etmek zorunda kalan daha da vahim olanı göç etmeye zorlanan insanların varlığıdır. Gönüllü göçlerde genel olarak göç etme nedeni ekonomik sebepler olması karşısında zorunlu göçlerde ekonomik ve sosyal sebepler göz ardı edilmektedir. Zorunlu göçlerde en belirgin sebepler, baskıcı rejimler, siyasi sebepler, savaş, terör ve doğal afetlerdir.

Geleneksel göç teorileri göç nedenlerini itici ve çekici faktörler olarak incelemektedir. İtici faktörler arasında ekonomik sebepler, ücretlerin düşüklüğü, çalışma şartları gibi hususlar sıralanırken; siyasi sebepler arasında da kişilerin dışlanması, toplumdaki uzaklaştırılması gibi hususlar sayılabilmektedir. Siyasi faktörler, daha geniş anlamda ırk, din, mezhep, toplumdaki farklı görüş gibi sebepleri kapsamaktadır. İlk semavi dinlerin ortaya çıkması ile farklı dinlere mensup kişilerin buldukları yerlerden sürüldükleri bilinmektedir. Yahudilerin Mısır'a sürülmeleri, Müslümanların Medine'ye göçü itici faktörler arasında sayılabilmektedir (Acer vd. 2010: 21).

Çekici faktörler bağlamında ekonomik sebepler arasında iş imkânı, yüksek ücretler, sosyal devlet imkânları, vergi düzeylerinin düşüklüğü, gelecek kaygısı taşımamak gibi sebepler sıralanmaktadır. Siyasi çekici sebepler içinde ise, demokratik ülkelerde çoğulculuğun benimsenmiş olmasından dolayı farklı gruplardan insanlara hoşgörü ile yaklaşılması sayılmaktadır. Aynı zamanda iklim koşulları da çekici faktörler arasında sıralanabilmektedir (Acer vd. 2010: 22).

İltica açısından bakıldığında ise çekici faktörlerin bir önemi olmadığı söylenilebilir. İlticada itici faktörler ön plana çıkmakta çünkü insanları ilticaya mecbur bırakan geçerli sebepler bulunmaktadır. Fakat iltica eden bir kişi ilk başta gideceği yerdeki daha iyi şartları düşünmemiş olsa bile, daha sonra, yaşayacağı yerdeki şartların insan onuruna yakışan bir düzeyde olmasını beklemektedir. Bu durumda ilticadan sonraki aşamada çekici faktörlerinde önem kazandığı söylenebilir.

3. GÖÇMEN, SİĞINMACI, MÜLTECİ VE VATANSIZ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Göç ve göçün nedenleri açıklandıktan sonra, çalışmanın bu kısmında göç olgusunun insani boyutu olan ve bazen birbirlerinin yerine kullanılabilen ve bazen de kavram kargaşasına sebep olan “göçmen, mülteci, sığınmacı ve vatansızlar” kavramları ile ilgili tanımlayıcı bilgilere yer verilmektedir.

3.1. Göçmen

Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlüğe göre göçmen “kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden (kimse, aile veya topluluk), muhacir” şeklinde tanımlanmaktadır (sozluk.gov.tr, 2020b). Çeşitli nedenlerle (siyasi, ekonomik, dini vs.) bağlı bulunduğu ülkeyi terk ederek yerleşmek amacı ile başka bir ülkeye giden kişilere (Asar, 2004: 236) göçmen ismi verilmektedir. Göçmen çoğu kez menşei ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlıdır. Ancak bazen de vatandaşı oldukları ülkenin dışında başka bir yerde ikamet ediyor olduklarından menşei ülke ile vatandaşlık bağı olmayabilir. Böyle bir durumda ise ikamet ülkesinden bahsedilmesi mümkündür (Acer vd, 2010: 12).

Göçmenler ilke olarak bir ülkeye sınır kapısından girerler ve ülkeye kabul edilirler. Ülkeye kabul edilirken birtakım şartlara tabi tutulabilirler. Bu şartlar vizelerinde belirtilir. Bu şartlara uygun olarak bir ülkeye giren göçmenler yasal göçmenlerdir. Bunlardan bir işte çalışmak üzere ülkeye kabul edilenlere yasal göçmen işçi denilir. Yasadışı göçmen ise herhangi bir şekilde yasal olarak bir ülkeye girme hakkı olmadan o ülkede bulunan kişileri ifade etmek için kullanılan tabirdir. Çoğu zaman bunların amacı orada çalışıp para kazanmaktır. Oturma ve çalışma izinleri olmadıkları için her zaman sınır dışı edilme durumları ile de karşı karşıyadırlar. Yasadışı göçmenler genelde ülkeye yasal olmayan yollardan girmektedirler. Bazen de yasal yollarla girenlerin yasal ikamet süreleri sonunda ülkeyi terk etmeyerek yasadışı konumuna düştükleri bilinmektedir (Acer vd. 2010: 16).

Göçmenlerin kabulü konusunda her ülkenin göç hukukunda farklı kabul ölçütleri bulunmaktadır. Avustralya, Kanada ve İngiltere puantaj sistemi uygularken, ABD her yıl çektiği piyango ile yeşil kartlı göçmen almaktadır. Türkiye’de ise Türk kültürüne bağlı olma ilkesi geçerlidir (Acer vd. 2010: 12).

Kimlerin göçmen olarak kabul edileceği 5543 sayılı iskân kanunu (6639 sayılı kanun ile değişik hali) ile belirtilmiştir. Buna göre göçmen; Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup yerleşmek amacı ile tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu kanun gereğince kabul olunanlardır. Görüldüğü gibi Türk hukukunda göçmenin tanımı sınır dışından Türkiye'ye gelen Türk soyundan ve ırkıdan olan kişileri belirtmektedir (TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 2010: 139). Türkiye'de ki dar kapsamının aksine, uluslararası literatürde göçmen, yerleşmek, çalışmak, sığınmak gibi amaçlarla başka bir ülkeye giden kişilere verilen isimdir.

Türkiye'de göçmenlik başvurusu üç ayrı şekilde yapılabilmektedir (Doğan, 2008: 103):

- ✓ Birinci olarak göçmenlik başvurusu yapacak kişi veya kişiler göçmen vizesi ile gelebilirler.
- ✓ İkinci olarak geçerli bir pasaportla yabancı kişi olarak ülkeye giriş yaparak göçmenlik başvurusu yapabilirler.
- ✓ Üçüncü olarak ise Türkiye'ye iltica ederek göçmen olabile talebinde bulunabilirler

Yabancı ülkelerle yapılan anlaşmalar gereğince Türkiye'ye gelmek isteyen Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı kimseler, anlaşma hükümlerine göre kabul olunurlar. Göçmen olarak kabul olunan tarihten itibaren bu kişiler yabancı statüsünü kaybederler.

Mülteci ve sığınmacı olmanın dinamikleri çok farklıdır. Bu kişiler kendi ülkelerinde insan hakları ihlalleri yaşamış, işkence, eziyet ve süreklilik arz eden şiddetin hayatlarını burada sürdürülemez kıldığı kişilerdir (Castles ve Miller, 2008: 44). Buna göre yukarıda tanımı yapılan göç olgusu ve göçmen kavramı düşünüldüğünde iltica, sığınma veya mülteci olmanın terimsel olarak göç kavramının içine girmediği görülmektedir. Çünkü göçün tanımında bir yeri terk etmekteki amaç başka bir yere yerleşmektir. Bu aşamada sığınmacı ve mülteci kavramlarının açılması uygun olarak değerlendirilmektedir.

3.2. Sığınmacı

Göç küreselleşme süreci ile yeni bir boyut almış ve küresel bir hal almıştır. Vatandaşlarını korumak ve kollamak devletlerin asli görevidir ancak devletlerin bu görevlerini yerine getiremedikleri veya yerine getirmekte isteksiz oldukları durumlar söz konusu olabilir. Bu durumda bireyler güvenli bir ortam yaratmak için evlerini, ailelerini hatta yolda kaybettikleri ölümlerini bırakarak sonu belirsiz göç yollarına düşmektedirler.

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlükte, sığınmacı “Başka bir ülkeye veya yere sığınmış olan kişi, sığınık, mülteci” ve “yabancı bir ülkede iltica etmeden önce belirli bir süre kalan kimse” olarak tanımlanmaktadır (sozluk.gov.tr, 2020c). Sığınmacı; bir ülkeye kabul edilerek mülteci statüsü için başvuru yapmış kişileri ifade eden bir kavramdır. Sığınmacı, ilk başlarda diplomatik sığınma olarak kabul görmüş, günümüzde ise ülkesel sığınma olarak literatüre yerleşmiş terimdir (Acer vd. 2010: 13).

Uluslararası sınırlar içerisinde koruma arayışında olan ancak mülteci başvuruları henüz karara bağlanmamış olan kişileri ifade etmektedir (Castles ve Miller, 2008: 145). Bu tanımlamalara göre mültecilik hakların kullanıldığı statü iken, sığınmacı ise henüz bu statüyü alamamış, mültecilik statüsü verilene kadar geçici koruma talep eden kişi anlamını taşımaktadır. İltica ise bu eylemin gerçekleşmesidir.

Sığınma, mültecilik, vatansızlık gibi terimlerin ortaya çıkması son yüz yılda tüm dünyayı etkisi altına alan siyasi olaylar sonrası gündemi meşgul etmeye başlamıştır. Bireyin sınır ötesi yer değiştirmesi, dili, din seçimi, ırkı veya siyasi görüşü nedeniyle ayrımcılığa ve baskıya uğrama gibi durumlarda ortaya çıkmaktadır. Dünyanın farklı birçok bölgesinden insanların her yıl yüz binlercesi güvenlik endişesi ile yaşadıkları toprakları terk etmek zorunda kalmaktadırlar. İç çatışmalar ve savaşlar nedeni ile bu insanların her biri arkalarında bıraktıkları maddi ve manevi unsurları düşünmeden, farklı bölgelere hatta kıtalar arası mesafelere doğru kaçmaktadırlar. Bazıları aile ve topluluk halinde kaçarken, kamplara sığınmakta bazıları ise ormanlarda aylarca saklanabilmektedir. Bu insanların büyük kitleler halinde göç yollarına düşmesi, bölgelerin stabilizasyonu ve güvenliği

de tehlikeye düşürmektedir. Bu durum uluslararası arenada da dikkatleri çekmekte ve endişe uyandırmaktadır (Çiçekli, 2009: 109).

İltica için çekici faktörlerin önemi yoktur. İltica etme durumunda kalan insanların hayatlarını kurtarabilmek amacıyla kaçtıkları, gidilecek ülkede sosyal ekonomik durumların araştırılmadığı ve hatta gidilen ülkenin yasal düzenlemelerinin dahi bilinmediği, kimliksiz ve pasaportsuz yerleşik buldukları yerleri terk ettikleri gözlemlenmektedir. İlticanın amacının sadece kaçmak olduğu gerçeği de ortadadır.

3.3. Vatansız

Vatandaşlık, bireyin bir devlete olan bağlılığı, başka bir tanımlama ile ise devletin tek taraflı egemenlik hakkını kullanarak, birey ile arasındaki hukuki ilişkidir. Yasal anlamda hiçbir devlet tarafından vatandaş olarak kabul edilmeyen kişi vatansız olarak tanımlanmaktadır (Odman, 2011: 3-4). Genel bir ifade ile vatansızlık bir devletin koruması altında olmamaktır.

Vatani olmayan kişi şeklinde tanımlanana vatansızlık kavramı (sozluk.gov.tr, 2020d). Vatandaşlığın karşıtı olarak literatüre geçmiştir. Vatansızlık, devletlerin yıkılması, vatandaşlığın kazanılması ile ilgili kanunların menfi çatışmasından ortaya çıktığı gibi, bunlardan farklı olarak kişilerin iradeleri ile veya iradeleri dışında da meydana gelebilmektedir. Geçmiş dönemlerde vatansızlığın ortaya çıkmasında ki en önemli sebep devletlerin ortadan kalkması ve yıkılan devletin yerine yeni devlet kurulmaz ise halkın vatansız hale düşmesidir. Ayrıca yeni kurulan devlet olsa bile, etnik, dinsel, kültürel azınlıklar bu var olan durumlarının reddedilmesi sonucu vatansız durumuna düşebilmektedirler (Odman, 2011: 9).

Kişilerin kendi istekleri ile de vatansız hale gelmeleri nadiren de olsa görülmektedir. Ancak günümüzde kişilerin vatansız hale düşmelerine izin verilmemekle birlikte, uluslararası hukukla bu durum yasaklanmış olmasına rağmen Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Kurulu'nun (BMMYK) 2009 yılı tahminlerine göre dünyada on iki milyon kişi vatansız statüsündedir (Odman, 2011: 3, 9).

Günümüzde irade dışı vatandaşlığa en güzel örnek, şu an toprakları işgal altında olan Filistin halkıdır. Filistin halkı kendi öz vatanında vatansız durumuna düşürülmüştür. Sığındıkları yerlerden vatandaşlık alamayan veya herhangi bir statüsü bulunmayan Filistinliler herhangi bir ülkenin vatandaşı olmadıkları için BM tanıtım kartı veya doğum belgesi ile sınırları içerisindeki devletin kendilerine vermiş olduğu geçici pasaport ile yaşamaktadırlar. Herhangi bir vatandaşlıkları bulunmadığı için bütün insani haklardan mahrum bir şekilde hayata devam etmektedirler (Odman, 2011: 22).

Vatansızlığın azaltılması, mülteci ve sığınmacıların korunması ile ilgili birçok uluslararası sözleşme kabul edilmiş ve yürürlüğe girmiştir. Vatansızlığın Azaltılması Sözleşmesi, Vatansız Kişilerin Hukuki Durumunda Birleşmiş Milletler sözleşmesi, Mülteci Statüsü ile ilgili sözleşme gibi birçok uluslararası sözleşme sayılmaktadır.

Vatansız kişilerin hukuki durumu ile ilgili 1954 tarihli Birleşmiş Milletler sözleşmesindeki tanıma göre vatansız kişi yabancı ile aynı hukuki statüye sahip olan kişidir (Doğan, 2008: 109).Yabancılar ve vatansızlar yasalar önünde eşit görünseler bile hak ve uygulamalarda bir eşitsizlik söz konusudur. Uygulamadaki aksaklıklar sebebi ile vatansız kişiler birçok problemle karşılaşmaktadır.

3.4. Mülteci

Mülteci, “vatandaşı bulunduğu ülkede uğradığı baskılar veya siyasi olaylar nedeniyle isteği dışında ülkesinden ayrılmak zorunda kalan ve ülkesinin korumasını yitiren, başka bir devletin vatandaşlığına geçmemiş yurtsuz göçmen” şeklinde tanımlanmaktadır (sozluk.gov.tr, 2020e).

1951 tarihli Mültecilerin Statüsüne İlişkin Birleşmiş Milletler Konvansiyonuna göre, mülteci özel bir sosyal veya politik guruba üyeliği, milliyeti, dini, ırkı gibi nedenlerle şiddete maruz kalma korkusu yaşayan ve bu nedenle ülkesine dönme isteğine sahip olmayan, milletine tabi olduğu ülkenin sınırları dışında yaşayan kimsedir (Castles ve Miller, 2008: 144).

Bu tanımlamaya göre devletlerin 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 New York Protokolüne taraf olmaları önemlidir. Eğer Devletler bu sözleşmelere taraf değillerse bu özellikleri taşıyan bireyleri mülteci olarak tanıma mecburiyetleri yoktur. Kişi, bulunduğu devletin sözleşme ve Protokol'e taraf olup olmadığına ve bulunduğu devlette mülteci olarak kabul edilip edilmediğine bakılmaksızın Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Kurulu (BMMYK) tarafından ortaya konulan şartları yerine getirmişse komiserlik tarafından mülteci olarak kabul edilmektedir. Bu durumda BMMYK tarafından tanınan mültecilik söz konusudur (<http://www.goc.gov.tr>, 2020).

II. Dünya savaşından sonra bütün dünyada olduğu gibi özellikle Avrupa'da yaşanan siyasi olaylar ve çözümler sonucunda birçok insan topraklarını terketmek zorunda kalmış ve dünya kitlesel göçlere şahitlik etmiştir. Savaş ve baskılardan kaçan insanlar bir başka ülkenin korunmasını talep etmek zorunda kalmışlar ve bu sorun her geçen gün büyümüş, sadece kaynak ve hedef ülkeleri değil bütün dünyayı etkileyen küresel bir sorun haline gelmiştir. Bu durum karşısında çeşitli uluslararası kuruluşlar ve devletlerin çalışmalarıyla kitlesel ve bireysel olan göçlerin doğurduğu sorunlarının çözümüne yönelik birçok evrensel sözleşmeler imzalanmıştır (Deniz, 2009: 190).

Henüz II. dünya savaşı devam ederken özellikle Almanların Yahudilere karşı uyguladığı politikalar neticesinde Avrupa'da milyonlarca insan yaşadıkları yerleri terk etmişler ve mülteci durumuna düşmüşlerdir. Bu sorunun çözümüne yönelik olarak, 1943 yılında BM Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi kurulmuştur. Ancak bu kuruluş 1947 yılına kadar çalışabilmiştir. Kuruluşun tek uğraş alanı mülteciler değildir, 1947 yılının sonunda sorunları çözülememiş yaklaşık 650 bin mülteci bulunmaktadır. 1946 yılında Birleşmiş Milletler, menşei ülkelere dönmeleri çeşitli nedenlerle mümkün olmayan kişilerin zorla evlerine döndürülmemeleri yönünde bir karar almıştır. Bunun üzerine 3 yıllığına görev yapacak ve sadece Avrupa'daki mültecilerle ilgilenecek geçici bir örgüt olarak Uluslararası Mülteci Örgütü Temmuz 1947'de kurulmuştur. Sadece 3 yıllığına kurulmuş olsa da 1952'ye kadar çalışmıştır (Acer vd. 2010: 30). Bunun bir çıktısı olarak, mültecilerin hukuki statülerini belirleyen, korunma ve temel yaşam şartlarının sağlanması konusunda hukuksal düzenleme yapan 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü mültecilere yönelik düzenlenen önemli uluslararası sözleşmelerdir (Deniz, 2009: 190).

Türkiye her iki sözleşmeye de imza atan taraf ülkedir. Mültecilerin hukuki durumuna dair Cenevre Sözleşmesi Temmuz 1951'de imzalanmış Nisan 1954' de yürürlüğe girmiştir. Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesini 29 Ağustos 1961 tarihinde 359 sayılı kanunla, TBMM'nde onaylayarak kabul etmiştir. Türkiye'ye yasal ya da yasal olmayan yollardan girmiş Avrupa'dan gelen kişileri sürekli mülteci statüsünde kabul edebilmekte ve Avrupa ülkeleri dışından gelen yabancıları da mülteci olarak değil geçici oturma izni tanıyarak sığınmacı olarak kabul edilmektedir (Acer vd. 2010: 5). Bununla birlikte mülteci tanımlanmasında, bölgesel özelliklerin ön plana çıktığı söylenilebilir.

Birçok gözlemci, sığınmacıların baskının gerçek kurbanı olmadıklarını ve sığınmacı kisvesi altına giren basit anlamda ekonomik beklentiler peşinde koşan göçmenler olduklarını iddia etmişlerdir. Yine de, çoğu çatışma durumunda, yaşamı idame ettirmek için gerekli olan ekonomik ve sosyal alt yapının yok olmasından kaynaklanan ayrılışla ve baskı dolayısıyla yaşanan kaçıışı birbirinden ayırmak zordur (Castles ve Miller, 2008: 146). Toplu nüfus hareketleri olduğunda Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) veya ilgili ülkeler tek tek herkesle görüşme şansları olmadığı için ilk başta herkesi mülteci kabul etmektedir. Çünkü toplu göçün sebebi bellidir. Ancak BMMYK, süreç içerisinde her sığınmacı ile tek tek görüşülmesi ve ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Yaşanan her savaş ve iç karışıklar, ardında milyonlarca mağdur ve yoksul mülteci bırakırken ciddi insan hakları ihlallerine yol açmakta ve bu zulmü yaşam biçimi haline getirmektedir. Son yüzyılda yaşanan bu olaylar kimi mültecileri kamplara yıllarca bağlarken, kimilerinin de bir daha evlerini, yurtlarını görmeden farklı coğrafyalarda ölmelerine yol açmaktadır.

4. MÜLTECİLİK OLGUSU VE MÜLTECİ AKIMININ NEDENLERİ

Çalışmanın bu kısmında mültecilik olgusu üzerinden hareketle mülteci sayılmanın koşulları ve mülteci akımının nedenleri irdelenmektedir.

4.1. Mülteci Sayılmanın Koşulları

Öncelikli olarak mülteci olmayı açıklayan tanımlarda bahsedildiği üzere, kişilerin veya toplulukların zorunlu nedenlerle ülkelerini terkettikleri, kendilerini daha güvenli hissettikleri yerlere sığındıklarını veya üçüncü bir ülkeye gitmek için ikinci ülkede geçici olarak barındıkları söylenilebilir.

Bir kişinin mülteci olabilme koşullarının başında kişinin ilk önce ülkesini terk etmiş olması veya ülke dışında olması gerekmektedir. Ayrıca kişinin baskı zulüm gibi sebeplerden ülkesini terk etmiş olması önemli bir gerekliliktir. Baskı ve zulmü oluşturan sebepler ise ırk, dil, din, mezhep, siyasi düşünce, adi veya siyasi suç gibi ülke hükümeti ile ters düşmek sayılabilir (Doğan, 2008: 106).

1951 Cenevre sözleşmesine göre mülteci; “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, yada söz konusu korku ile yararlanmak istemeyen kişi” dir (1951 Cenevre Sözleşmesi Md. 1/ A-2.).

Türkiye, 1951 Cenevre sözleşmesine coğrafi sınırlandırmalarla taraf olarak yer aldığı için, Avrupa’dan gelen sığınmacılara mülteci statüsü tanımaktadır. Fakat Türkiye coğrafi kısıtlama hakkını kullanıyor olsa bile Avrupa dışından gelen sığınma başvurularını almamak gibi bir tutum içerisinde değildir.

Türkiye’de 2014 tarihinde yürürlüğe giren 6458 sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” 4. Maddesinde geri gönderme yasağı konusu düzenlenmiştir. Bu kanun kapsamında hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal guruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez (6458 sayılı Kanun md.4).

6458 sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 55. Maddesinde sınır dışı etme kararı alınamayacaklar şu şekilde sıralanmıştır (6458 sayılı Kanun md.55):

- ✓ Sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı yada onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanlar
- ✓ Ciddi sağlık sorunları, yaş ve hamilelik durumu nedeniyle seyahat etmesi riskli görülenler
- ✓ Hayati tehlike arz eden hastalıkları için tedavisi devam etmekte iken sınır dışı edileceği ülkede tedavi imkânı bulunmayanlar
- ✓ Mağdur destek sürecinden yararlanmakta olan insan ticareti mağdurları
- ✓ Tedavileri tamamlanıncaya kadar, psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurları; belirli sürelerle ve çoğu kez üçüncü bir ülke tarafından mülteci olarak kabul edilinceye kadar Türkiye’de ikamet etmelerine izin vererek geçici sığınma tanınmaktadır.

Bu durumda Türkiye Avrupa dışından gelen insanları sınır dışı etmemekte, geçici koruma adı altında ülkeye kabul etmektedir.

1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 New York Protokolüne göre bir kimsenin mülteci olarak kabul edilebilme koşulları şu şekilde sıralanmaktadır:

- ✓ Irkı, dini, dili, mezhebi ve belirli bir toplumsal guruba üyeliği veya siyasi görüşü nedeni ile ülkesine dönemiyor olması,
- ✓ Vatandaşı olduğu ülkeden zulüm veya işkence görme korkusundan dolayı,
- ✓ Haklı olduğu korku sebebi ile vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanamıyor veya yararlanmak istemiyor olması,

✓ Veya vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunuyor ve bu korkularından dolayı dönemiyor olması kişinin mülteci olarak kabul edilebilmesinin gereklilikleridir.

Bu tanımlamalara savaş, doğal afet gibi sebeplerin bulunmaması da tartışma konusudur. Daha çok zulüm ve baskı gibi sebepler üzerinde durulmaktadır.

Tablo 1: Göçmen ve Mülteci/Sığınmacı Kavramlarının Karşılaştırılması

	Göçmen	Mülteci/ Sığınmacı
Bulunduğu yerden ayrılma	Gönüllü	Zorunlu
Ayrılma sebebi	Refah Seviyesini arttırma	Güvenlik, Açlık
Yasadışılığın tespiti	Sınır Dışı Edilme	Korunma

4.2. Mülteci Akımının Nedenleri

Yerinden edilmiş nüfusun en çok güvenlik nedeni ile buldukları toprakları terk ettiği görülmektedir. Tarih boyunca insanlar zulüm, savaş, siyasi şiddet, ayrımcılık ve baskılardan dolayı kendi topraklarından daha güvenli olduğu düşünülen yerlere göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu göç olayı daraltılmış bir zaman diliminde gerçekleştiği için bireyler en yakın sınır komşularına sığınmaktadırlar. İnsanların kitlesel olarak komşu devletlere sığınmasına zemin hazırlayan unsurlar aşağıda sıralanmıştır.

4.2.1. Devletlerarası Savaş

Son yüzyılda mülteci akımlarına sebep olan en önemli olgu devletlerarası savaşlardır. Son yüzyıl ne yazık ki devletlerarası savaş konusunda oldukça yoğun yaşanmıştır. 2. Dünya savaşı, İran- Irak savaşı, İsrail kurulduktan sonra bölgede başlayan istikrarsızlıklar ve İsrail-Arap savaşı, Sovyetler Birliğinin Afganistan'ı işgali milyonlarca insanın vatanlarını terk etmelerine sebep olmuştur (Türkoğlu, 2011: 105).

Bir ülkenin coğrafyası sabit bir faktördür. Soğuk savaş döneminde Amerika ve Sovyetler Birliğinin çatışması birçok devletin vatandaşını koruyamaz hale gelmesine sebep olmuştur (Davutoğlu, 2001: 116). Filistin'in işgal edilmesi sonucu birçok insan mülteci konumuna düşmüş, geri döndüklerinde ise artık bir vatansızlık konumuna düşmüşlerdir.

20. Yüzyılda gerçekleşen diğer bir mülteci akımına sebep olan olay ise sömürgeci kurtulmak için birçok devrimin gerçekleşmesidir. Sömürülen devletlerin genel olarak Afrika ve Asya'da yer alması bu topraklardaki insanların sömürgeci kurtulma aşamasında komşu devletlere sığınarak mülteci konumuna düşmelerine sebep olmuştur (Türkoğlu, 2011: 105).

4.2.2. Etnik Çatışmalar

İkinci olarak en fazla mülteci akımına sebep olan etmen etnik ve kültürel çatışmalardır. Etnik çatışmalara en önemli sebep olarak dil ve din gösterilebilir. Fakat bunun yanında ırksal gruplar, feodal sistem, kabileler de diğer faktörler olarak eklenebilir.

Demokratik toplumlarda kişilerin din ve vicdan özgürlüğünün korunacağı ulusal ve uluslararası sözleşmelerle belirtilmiş olsa da farklı inançlara sahip kişiler baskı altında kalabilmekte ve hürriyetleri kısıtlanabilmektedir. Ülkelerin belirli bir bölgesine odaklanmış veya o ülkenin topraklarına dağılmış, entegre olamayan kişilerin ortaya koydukları tepki sonucunda kitlesel olarak veya küçük gruplar halinde farklı ülkelere iltica edilebilmektedir.

Coğrafi bölgelere bakıldığında etnik çatışmalar nedeni ile en çok mülteci üreten bölge Ortadoğu olarak görülmektedir (Acer vd., 2010: 23). 1988 yılı itibari ile Irak'ta yaşanan gelişmeler komşu ülkeler olan İran ve Türkiye'ye mülteci akımı yaratması etnik çatışmalara verilebilecek bir örnektir.

4.2.3. Sivil Çatışmalar

Sivil çatışmalar etnik çatışmalar kadar büyük kitlesel sığınmalara zemin hazırlamasa da, zamana yayılmış ve bireysel olarak kaçışlara sebep olmaktadır. Sivil çatışmalar etnik olmayan sivil çatışmalar olarak ele alınmalıdır. Her ne kadar kitlesel göçlere sebep olmasa da yarattığı göç olgusu

küçümsenmeyecek kadar büyüktür. Burada çatışmanın ana sebepleri sınıfsal ve ideolojiktir. Vatandaş devletine, devlet ise vatandaşına karşı bir ideolojik çatışmanın içindedir. Bu çatışma silahlı örgütler tarafından yürütülmekte ve desteklenmektedir (Türkoğlu, 2011: 105). Türkiye çevresindeki komşularında yaşanan sivil çatışmalardan kaynaklanan birçok mülteciye misafirperverlik yapmıştır.

4.2.4. Baskıcı Otoriter Rejimler

Siyasi istikrarsızlık, baskıcı rejimler, otoriter gruplar geçmişte ve günümüzde önemli iltica hareketlerine sebep olmaktadır. 2. Dünya savaşı öncesi ve soğuk savaş döneminde birçok insan Avrupa' da yerini değiştirmek zorunda kalmıştır. Günümüzde ise aynı kaos Ortadoğu ve Afrika ülkelerinde devam etmektedir.

Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Balkanlarda II. Dünya Savaşı sonunda Komünist yönetimlerin benimsenmesi, bu ülkelerde baskıcı rejimlerden kaçan kişilerin Türkiye'ye sığınmasına neden olmuştur. Bunlar Türkiye'yi bir geçiş ülkesi olarak kullanmış ve daha sonra batı ülkelerince iskân ettirilmişlerdir (Acer vd. , 2010: 65).

1979 İran Devrimi sonrası rejim muhalifleri, Çin ve Küba'da Komünizmin hâkim olması birçok insanın mülteci durumuna düşmesine sebep olmuştur. Aynı şekilde II. Dünya savaşı öncesi Almanya'da faşist rejimin olması hem II. Dünya savaşının zeminini hazırlamış hem de birçok insanın yaşadığı yeri terk etmesine sebep olmuştur.

Her sosyal ve politik ayaklanma bir mülteci akımının doğmasına zemin hazırlamaktadır. Her devrim başarılı olmasa bile kazanan ve kaybeden bir taraf her zaman vardır. Bu da mülteci akımlarının olmasının kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. Fransız Devrimi, Mısır Devrimi bunlara verilebilecek örneklerdir.

4.2.5 Doğal Afetler ve Çevre Sorunları

İnsanların yaşamlarına devam edebilmeleri ve bunu kolaylıkla gerçekleştirebilmeleri yaşadıkları yerin iklimi, doğal ortamı da önemli bir etmendir. Birçok düşünürü göre doğal afetlerden kaynaklı göçler mülteci akımı yaratmamakta, bir göç olgusu olarak ele alınmaktadır. Nedeni ise doğal afetlerin engellenememesi ve insan eli ile gerçekleşen bir olgu olmamasıdır. Olumsuz iklim koşullarına sahip Afrika ülkelerinde yaşayan kişiler kıtlık ve açlık sebebi ile gene aynı bölgede iş imkânı olan yerlere örneğin Libya' ya göç edebilmektedirler (Acer vd. 2010: 22).

Birçok yazara göre Afrika'da ki açlık, doğal bir afet sonucu değil, insanların yanlış politikalar üretmesinden dolayı yaşanmaktadır. Buda insan eliyle yapılan bir yanlışlık olduğu için mülteci akımı olarak değerlendirilmektedir. Bu durumda verilebilecek diğer bir örnekleme ise Çernobil felaketidir. Çernobil Felaketinden sonra bölgeden 700.000 kişi yerlerinden edilmiştir. Bu felaketin yaşanmasında temel etken yine insandır. Gerekli tedbirlerin alınmamış olması, yanlış politikalar izlenilmesi bu felaketin yaşanmasına yol açmıştır (Castles ve Miller, 2008:121).

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İnsanlığın varoluşundan bu yana hüküm süren göç olgusu, küreselleşen dünyada daha fazla önem kazanmaktadır. İnsanlar dünyanın diğer ucundaki bilgiye her an ulaşabilmekte, geçici ve kalıcı bir şekilde yerlerini değiştirebilmektedirler. Bu yer değiştirme işlemlerinde geride bırakılan her olgu insan hayatından bir şeyler götürüyor olsa da yeni gelinen yerlerde, yeni sorunlarla karşı karşıya kalınmaktadır. Göç olayları gönüllülük esasına dayandığı gibi, günümüzde bu durum çoğu zaman zorunluluk sebebiyle gerçekleşmektedir. Mültecilik ve sığınma olguları son yüzyılda siyasilerin ve medyanın en çok üzerinde durduğu ve yeni politikalar üretilmeye çalışıldığı bir konu haline gelmiştir.

Mültecilik ve sığınma olgusu zamanla uluslararası bir boyut kazanmış, bu anlamda ilk uluslararası belge 1951 Cenevre Sözleşmesi olmuştur. Sözleşme bu alanda birçok düzenlemeler getirmiş, sözleşmede olan eksiklikler 1967'de yapılan ek protokol ile giderilmeye çalışılmıştır. Hala

eksiklikler olsa da Cenevre Sözleşmesi uluslararası anlamda taraf ülkeleri bağlayıcı özelliğe sahiptir. Günümüzde mülteci ve sığınmacılara yönelik Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi ve bölgesel birtakım örgütlerce yapılan düzenlemeler de bulunmaktadır. Yapılan düzenlemeler ve yenilikler mültecilerin sorunlarına yönelik önemli çözüm önerileri getirmiştir. Uluslararası alanda yapılan bu çalışmalar mültecilerin sorunlarını önemli ölçüde azaltmış olsa da henüz tam olarak çözmemiştir.

Tarihi süreç içerisinde Türkiye ve Anadolu coğrafyası, toplu göç kitlelerini insan hareketliliği açısından deneyimli olduğu için hazmedebilmiştir. Sığınma hareketliliği Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne miras olarak kalmıştır. Komşuların istikrarsız yapılarda olması, siyasi gerilimlerin kesilmemesi, Türkiye'nin komşu ülkelere göre daha gelişmiş bir ülke olması ve coğrafi konumu sığınmada ilk tercih edilen ülkelerden birisi olmasına zemin hazırlamaktadır.

Türkiye için göç sorunsalı ve mülteciler olgusu her zaman önemli bir yere sahip olmuştur. Türkiye, jeo-stratejik ve jeo-politik konumu nedeni ile dünyada en çok mülteci misafir etmek zorunda kalan ülkelerden birisidir. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren Ortadoğu coğrafyasında başlayan ve bütün coğrafyayı etkisi altına alan çözümler, Ortadoğu halkının kadim bir geçmişe sahip Türkiye'ye sığınmasına yol açmıştır. Sığınılacak ülke olarak Türkiye'nin seçilmesi sadece "yakınlık ve transit yol güzergâhı olması gibi sebeplerle açıklanamaz. Yakın geçmişte Irak'ta yaşanan günümüzde ise Suriye'de yaşanan iç savaş, Afganistan'da terör ve radikal gruplar halkın bütün varlıklarını geride bırakarak vatanlarını terk etmelerine ve kendilerini nelerin beklediğini bilmeyerek ölüm yollarına çıkmalarına zemin hazırlamaktadır.

Türkiye özellikle 2000'li yıllardan itibaren uluslar arası sözleşmeler ve uluslararası gelişmeleri de dikkate alarak mülteci sorunsalına çözüm üretebilmek amacıyla iç hukukunda sorunları en aza indirecek yeni politikalar üretmeye çalışmıştır. Mültecilik durumunun dinamik yapısı dikkate alındığında düzenlemelerin ve güncelleştirmelerin süreklilik halinde yürütülmesini mecbur kılmaktadır. Suriye'de meydana gelen iç savaştan dolayı kitlesel halde mülteci akını ile karşılaşan Türkiye, 2013 yılında çıkardığı 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile bu eksiklerini büyük oranda tamamlamıştır. Bu kanun ile dağınık halde bulunan hükümler tek çatı altında toplanmış ve kurumsal bir yapılanmaya gidilmiştir. Bu düzenleme, Türkiye'de iltica ve göç konusunda yapılmış kapsamlı ilk mevzuattır.

KAYNAKÇA

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013). T.C Resmi Gazete, 28615, 11 Nisan 2013, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> (Erişim Tarihi: 12.10.2020).

Acer, Y. Kaya, İ. Gümüş, M. (2010). *Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi*, Ankara:Uşak yayınları.

Asar, A. (2004). *Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı ve Hakları*, 2.Baskı Ankara: Emek Ofset

Bülbül, S., Köse, A. (2010). Türkiye'de Bölgeler Arası İç Göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemi İle İncelenmesi, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 39(1), 75-94.

Castles, S. ve Miller, M.J. (2008). *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*(Çev. Bülent Uğur Bal- İbrahim Akbulut). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Çiçekli, B. (2009). *Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Davutoğlu, A. (2016). *Stratejik Derinlik, Türkiye'nin Uluslararası Konumu*. (109. Baskı) İstanbul: Küre Yayınları

Deniz, O. (2009). Mülteci Hareketleri Açısından Van Kentinin Durumu ve Kentteki Mültecilerin Demografik Profili, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22), 187-204.

Doğan, K. (2008). *Göçmen Kaçakçılığı Suçu*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Ekşi, N. (2006). *Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular*, İstanbul: Beta Yayınları.

Gençler, A. (2002). “Yabancı Kaçak İşçilik ve Türkiye Örneği”, *TUHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, C.17, S.3, s.28. Castles, S., Miller, M.J. (2008). *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*(Çev. Bülent Uğur Bal- İbrahim Akbulut). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2020). <http://www.goc.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 12.10.2020)

Odman, M. T. (2011). *Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku*, Adana: Çağ Üniversitesi Yayınları

TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu (2010). *İnsan Hakları Işığında Türkiye’ de Bulunan Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasadışı Göçmenlerin Sorunları*, Ankara: TBMM Basımevi.

Türk Dil Kurumu (2020a), “Göç”. *Güncel Türkçe Sözlük*. sozluk.gov.tr (Erişim Tarihi: 12.10.2020)

Türk Dil Kurumu (2020b), “Göçmen”. *Güncel Türkçe Sözlük*. sozluk.gov.tr (Erişim Tarihi: 12.10.2020)

Türk Dil Kurumu (2020c), “Sığınmacı”. *Güncel Türkçe Sözlük*. sozluk.gov.tr (Erişim Tarihi: 12.10.2020)

Türk Dil Kurumu (2020d), “Vatansız”. *Güncel Türkçe Sözlük*. sozluk.gov.tr (Erişim Tarihi: 12.10.2020)

Türk Dil Kurumu (2020e), “Mülteci”. *Hemşirelik Terimleri Sözlüğü*. sozluk.gov.tr (Erişim Tarihi: 12.10.2020)

Türkoğlu, O. (2011). “Mülteciler ve Ulusal/Uluslararası Güvenlik”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*,2, 101-118.

Yılmaz, H. İ. (2016). “Ortadoğu’nun Jeo-Ekonomik Önemi ve ABD’nin Ortadoğu Politikasının Ekonomik Nedenleri”, *Tesam Akademi Dergisi*, Ocak-Şubat.